

3.3.1 Miten eri maissa lasten ja nuorten terveyttä ja hyvinvointia edistävät palvelut tuotetaan eri hallintokuntien kuten sosiaali-, terveys- ja koulutoimen yhteistyöllä?

Koko: 100 000 €

Aikajänne: 3/2016–12/2017

Tietotarpeen kuvaus ja perustelut:

Lapsi- ja perhepalveluiden nykyään hajanainen palvelujärjestelmä uudistetaan. Kaikki lasten, nuorten ja perheiden palvelut sovitetaan yhteen integroiduksi palvelujen kokonaisuudeksi. Muutoksella vahvistetaan peruspalveluja ja siirretään painopistettä ehkäiseviin sekä varhaisen tuen ja hoidon palveluihin. Lapsen etu ja vanhemmuuden tuki ovat muutoksessa ensisijaisia. Muutosohjelman tuloksena lapset, nuoret ja perheet kokevat voivansa paremmin ja pystyvänsä vaikuttamaan omaan hyvinvointiinsa ja palveluihinsa.

Hankkeen tulee antaa vastaus sille, miten lasten ja nuorten fyysistä ja psyykkistä terveyttä ja hyvinvointia edistetään sosiaali- ja terveys- sekä koulutus- ja kasvatustalouksissa. Palveluista tulee kuvata mikä taho palvelua järjestää, miten se rahoitetaan ja miten arvioidaan (ml seurantatutkimuksien ja arviointien tulokset). Vastaus tulisi saada myös siihen, miten poikkihallinnollinen yhteistyö ja asiakkaiden osallisuus on toteutettu näissä palveluissa.

Selvitykseen tulee sisältyä kansainvälinen vertailu Suomen palvelujärjestelmään ja ehdotus siitä, miten nämä palvelut Suomessa tulisi järjestää. Vertailussa selvitetään ainakin Skotlannin, Hollannin, Pohjoismaiden, Australian ja Uuden-Seelannin malleja.

Tutkimuskysymykset:

- Miten lasten ja nuorten fyysistä ja psyykkistä terveyttä ja hyvinvointia edistetään nykyistä paremmin sosiaali- ja terveys sekä koulutus- ja kasvatustalouksissa?
- Miten vanhemmuuden tukemista ja asiakkaan osallisuutta voidaan vahvistaa?
- Mitä kansainvälisestä selvityksestä voidaan oppia ja soveltaa Suomen palvelujärjestelmään?

Mahdolliset linkit valtioneuvoston strategioihin ja muuhun selvitys- ja tutkimustoimintaan:

Toimintasuunnitelma strategisen hallitusohjelman toimeenpanemiseksi: Hyvinvointi ja terveys, kärkihanke 3 lapsi- ja perhepalveluiden muutosohjelma.

Tietotuotannon pääasialliset muodot:

Ennakointitietoa ja taustoitusta (ml. olemassa olevan tiedon meta-analyysit); strategian toimeenpanoa tukevaa tietoa ml. tilannekuva-analyysit sekä toimintavaihtoehtojen vertailua.

3.4.1 Miten ikääntyneiden hyvinvointia ja yhteisöllisyyttä voidaan vahvistaa asumisessa ja asuinalueilla?

- A) Ikääntyneiden hyvinvointi ja yhteisöllisyys asumisessa ja asuinalueilla
- B) Ikääntyneiden asumismuodot (ml. hoivan yhdistävät ratkaisut)

Koko: 250 000 €

Aikajänne: 3/2016–11/2016

Tietotarpeen kuvaus ja perustelut:

Suomen väestörakenteen muutos on nopea tulevina vuosina. Tilastokeskuksen ennusteen mukaan vuonna 2030 yli 65-vuotiaita on 1 496 000 (noin 25 %). Erityisesti hyvin iäkkäiden osuus kasvaa voimakkaasti. Ikääntyneiden asumisessa on kyse suuresta väestöryhmästä ja erilaisista tarpeista, joten asumisen tukemiseksi tarvitaan monenlaisia toimenpiteitä. Ikääntyneen väestön asumista voidaan tukea esimerkiksi uusien yhteisöllisten ja asumisen ja palvelut yhdistävien ratkaisujen tarjonnalla. Arjen sujumista voidaan edistää monenlaisilla palveluilla. Sosiaalista kanssakäymistä ja muuta yhteisöllisyyttä vahvistamalla voidaan vähentää yksinäisyyttä ja samalla edistää toimintakyvyn ylläpitoa ja hyvinvointia.

Muutos ikääntyneiden hoivassa kotipalvelujen painottumiseen vaikuttaa myös asumisen kehittämiseen. Nykyisin korostetaan sitä, että asumisen suunnittelun ja tukemisen lähtökohtana tulee olla ikääntyvän väestön mahdollisuus elää täysipainoista ja mielekästä elämää tavallisissa asunnoissa kaiken ikäisten kesellä heille sopivissa asuinympäristöissä. Kuitenkin tarvitaan myös ikääntyneille erityisten asumisratkaisujen tarjontaa hoivan tarpeen kasvaessa. Tämän ns. Ageing-in-Place -ajattelu korostaa ikääntyneiden mahdollisuutta asua asunnoissaan tutussa elinympäristössä huolimatta toimintakyvyn muutoksista sekä palvelujen tarpeista.

Ikääntyvää ihmistä, hänen asumisympäristöään ja hyvinvointiaan tulee tarkastella aiempaa kokonaisvaltaisemmin. Tällöin painopiste siirtyy elinympäristöjen kehittämiseen ja tarvelähtöisen asumisen ja hyvinvoinnin edistämiseen. Viime aikoina on alettu kehittää kansainvälisesti ja maassamme ns. palvelualueita ikääntyneiden tarpeisiin. Palvelualueilla asuinalueita tarkastellaan kokonaisuutena palvelujen ja asumisratkaisujen kannalta. Ikäystävällisillä asuinalueilla on tavallisia asuntoja, senioritaloja, ikääntyneiden ja kaiken ikäisten asumisyhteisöjä ja palveluasumista sekä asumiseen ja hoivaan liittyviä palveluja ja muita hyvinvointia ja terveyttä tukevia palveluja. Yksilölliset ja yhteisölliset asumisen vaihtoehdot ja yhteisöllisyyden vahvistaminen ovat yhä merkityksellisempiä.

Pohjoismaista, erityisesti Tanskasta ja Ruotsista sekä muista Länsi-Euroopan maista, esimerkiksi Hollannista ja Iso-Britanniasta, löytyy esimerkkejä yhteisöllisestä asumisesta, palvelukortteleista ja hoivan erityisratkaisuksista, kuten muistikylistä. Näitä voidaan hyödyntää maassamme. Myös kotimaan esimerkkien arviointi erityisesti kokemusten ja vaikuttavuuden, varsinkin hyvinvointipalvelujen käytön kannalta on tarpeen.

Tutkimuskysymyksiä:

Osio A) Ikääntyneiden hyvinvointi ja yhteisöllisyys asumisessa ja asuinalueilla

- Miten ikääntyneiden hyvinvointia ja yhteisöllisyyttä asumisessa ja asuinalueilla voidaan vahvistaa?
- Millaisia innovatiivisia ja toimivia kansainvälisiä toimintamalleja ja ratkaisuja on olemassa ja miten niitä voidaan hyödyntää maassamme?
- Millainen on Suomen tilanne suhteessa kansainvälisiin suuntauksiin, erityisesti Länsi-Euroopan maihin verrattuna?

Osio B) Ikääntyneiden asumismuodot (ml. hoivan yhdistävät ratkaisut)

- Millaisia ikääntyneiden asumismuotoja ja -ratkaisuja on kehitetty maassamme (esim. yhteisöasuminen, senioritalot, perhekylä)
- Millaisia kokemuksia näistä on saatu? Mikä on näiden ratkaisujen vaikuttavuus suhteessa hyvinvointiin ja palvelujen käyttöön?
- Millaisia kansainvälisiä ikääntyneiden asumismuotoja ja -ratkaisuja, myös hoivan yhdistäviä, on olemassa, erityisesti Länsi-Euroopan maissa? Millaisia kokemuksia niistä on saatu?
- Millaisia asumisratkaisuja maassamme tulee jatkossa kehittää ja tuottaa ja miten, jotta ne vastaavat parhaiten ikääntyneiden tarpeisiin? Mitä ne edellyttävät julkiselta sektorilta (valtio ja kunnat)? Entä muilta toimijoilta?

Mahdolliset linkit valtioneuvoston strategioihin ja muuhun selvitys- ja tutkimustoimintaan:

Hallitusohjelma/ Kärkihanke 3.4 Kehitetään ikäihmisten kotihoitoa ja vahvistetaan kaiken ikäisten omaishoitoa

Valtioneuvoston periaatepäätös Ikääntyneiden asumisen kehittämisohjelmasta vuosille 2013–2017, 18.4.2013

Vanhuspalvelulaki

Liittyy YM TEAS teemaan "rakennettu ympäristö alueiden käyttö ja asuminen".

Tietotuotannon pääasialliset muodot:

Ennakointitietoa ja taustoitusta; strategian toimeenpanoa tukevaa tietoa ml. tilannekuva-analyysit sekä toimintavaihtoehtojen vertailua

3.4.2 Millaisia tukitoimia omaishoitajat tarvitsevat selviytyäkseen omaishoitajan tehtävässä?

Koko: 150 000 €

Aikajänne: 3/2016–11/2016

Tietotarpeen kuvaus ja perustelut:

Suomessa ja monissa muissa maissa sekä virallisen että ns. epävirallisen, muuna kuin ammatillisenä työnä tapahtuvan hoivan tarve kasvaa lähivuosikymmeninä voimakkaasti erityisesti väestön ikääntymisen takia. Etenkin hyvin iäkkäiden osuus kasvaa voimakkaasti. Tilastokeskuksen väestöennusteen mukaan yli 85-vuotiaiden osuuden väestöstä ennustetaan nousevan 7 prosenttiin ja heidän määränsä ennustetaan kasvavan nykyisestä noin 110 000:sta yli nelinkertaiseksi.

Monet omaistaan hoitavat ovat iäkkäitä, eläkkeellä olevia henkilöitä. Myös työssäkäyvien aikuisten lasten ja muiden omaisten vastuu erityisesti ikääntyneiden omaisten hoidosta ja huolenpidosta lisääntyy. Omaisten rooli kasvaa myös siksi, että tavoitteena on lisätä kotihoitoa ja vähentää laitoshoidon ja muuta kodin ulkopuolista ympärivuorokautista hoitoa. Tutkimuksen mukaan työikäisistä noin kolmannes hoivaa ja auttaa läheisiään ja omaisiaan usein oman työssäkäyntinsä ohessa. Sitovaa omaishoitotyötä tehdään myös omaishoidon tukea. Läheisten hoivaa voivat olla myös oma puoliso, erityishoitoa tarvitseva lapsi tai muu omainen tai läheinen. Omaishoiva voi ennenai-kaistaa työelämästä poissiirtymistä ja lisätä syrjäytymisen ja köyhtymisen riskiä.

Selvityksen tavoitteena on löytää omaishoidon tukimalleja, jotka parantavat omaishoitajien ja hoidettavien elämänlaatua ja omaishoitajien jaksamista ja joiden kustannusvaikuttavuudesta on tutkimusnäyttöä.

Etenkin tapaturmissa ja äkillisissä vakavissa sairastumistapauksissa omaishoivan tarve voi pitkittyä siten, että syntyy työn ja hoivan yhteensovittamisen ongelmia. Ruotsissa maksetaan sairausvakuutuksesta päivärahaa (närståendepenning) henkilölle, joka jää hoitamaan omaistaan tai läheistään tämän sairastuttua vakavasti. Suomessa ei ole vastaavaa päivärahaa läheisen hoitamisen ajan toimeentuloturvaksi. Selvitys auttaa arvioimaan, tulisiko Suomeen luoda esimerkiksi vastaava hoivavapaajärjestelmä kuin Ruotsissa on käytössä.

Tutkimuskysymyksiä:

A) Kustannusvaikuttavat omaishoidon tukimallit

- Millaisia innovatiivisia ja kustannusvaikuttaviksi todettuja suomalaisia ja kansainvälisiä omaishoidon tuen toimintamalleja on olemassa ja miten niitä voidaan levittää ja juurruttaa Suomeen?
- Miten eri omaishoitajaryhmiä voidaan tukea hoitotehtävässään kustannusvaikuttavasti?
- Mitä kustannusvaikuttavat tukimallit edellyttävät julkiselta sektorilta, järjestöiltä, yksityisiltä toimijoilta ja työmarkkinoilta?
- Miten omaishoitajan tukeminen vaikuttaa olemassa olevan tutkimustiedon mukaan hoidettavan ja omaishoitajan sosiaali- ja terveystalouden kokonaiskäyttöön ja kustannuksiin?

B) Hoivavapaajärjestelmä

- Selvitys Ruotsin hoivavapaajärjestelmästä ja muista mahdollisista vastaavista kansainvälisistä, erityisesti länsieurooppalaisista järjestelmistä, kokemukset järjestelmän toimivuudesta sekä järjestelmän kustannukset.
- Mitkä olisivat järjestelmän käyttöönoton edellytykset ja arvioidut kustannukset Suomessa?
- Miten järjestelmän käyttö vaikuttaisi sosiaali- ja terveyspalvelujen kustannuksiin?
- Miten hoivavapaajärjestelmä vaikuttaisi sukupuolten tasa-arvon toteutumiseen?
- Olisiko edunsaajalla oikeus eksportoida etuus ulkomaille?
- Mitkä olisivat järjestelmän käyttöönoton edellyttämät lainsäädännön muutokset?

Mahdolliset linkit valtioneuvoston strategioihin ja muuhun selvitys- ja tutkimustoimintaan:

Hallitusohjelma/ Kärkihanke 3.4 Kehitetään ikäihmisten kotihoitoa ja vahvistetaan kaiken ikäisten omaishoitoa

Valtioneuvoston periaatepäätös Ikäntyneiden asumisen kehittämisohjelmasta vuosille 2013–2017, 18.4.2013

Laki omaishoidon tuesta

Sosiaalihuoltolaki

Tietotuotannon pääasialliset muodot:

Ennakointitietoa ja taustoitusta, strategian toimeenpanoa tukevaa tietoa sekä toimintavaihtoehtojen vertailua.

3.5.1 Miten vammaisten yrittäjyyttä voidaan edistää?

Mitkä tekijät ovat estäviä ja mitkä edistäviä tekijöitä vammaisten yrittäjyydessä?

Koko: 150 000 €

Aikajänne: 3/2016–12/2016

Tietotarpeen kuvaus ja perustelut:

Vammaisten henkilöiden tasa-arvoinen mahdollisuus toimia yrittäjänä edellyttää työntekoa mahdollistavia uusia ratkaisuja, lainsäädännön muutoksia ja henkilökohtaista tukea. Esimerkiksi työolosuhteiden mukauttaminen helpottaa vammaisten ja pitkäaikaissairaiden henkilöiden työllistymistä ja työssä selviytymistä. Tiedetään, että vammaiset ovat Suomessa harvemmin töissä kuin muualla Euroopassa. Suomessa on noin 70 000 täysin työkykyistä vammaista henkilöä, joista vain 60 %:lla on työpaikka. Työttömyys on vammaisten joukossa selvästi muuta väestöä yleisempää. Vuonna 2002 kaikista 25–64 –vuotiaista suomalaisista työvoimaan kuului noin 80 %, vammaisista ja pitkäaikaissairaista 20 %. Esimerkiksi kuulovammaisten työttömyysaste oli vuosina 1995–2002 noin 30–40 %. Vammaisten yrittäjyyttä pitää tukea poistamalla esteitä ja kehittämällä yrittäjyyttä tukevia uusia ratkaisuja (Nevala ym. 2015, OECD 2008, Holm 2007, Holm ja Hoppo- nen 2007, Hietala ja Lavikainen 2010, Savtschenko 2006, Lintukangas 2006).

Työssä selvitetään vammaisten henkilöiden yrittäjyyttä estäviä ja mahdollistavia tekijöitä. Selvitykseen kohderyhmänä voisivat olla Kelan 16 vuotta täyttäneen vammaistukea saavat henkilöt, joilla on liikunta-, näkö- tai kuulovamma tai kommunikaatiohäiriö ja jotka toimivat tutkimusajankohtana yrittäjänä tai ovat päättäneet ryhtyä yrittäjäksi. Osana selvitystä valmistellaan uudenlainen vammaisten henkilöiden yrittäjyyttä tukeva toimintamalli.

Tutkimuskysymykset:

- Mitkä tekijät estävät ja mahdollistavat vammaisen henkilön yrittäjyyden?
- Miten uusi toimintamalli pantaisiin toimeen ja mitkä olisivat vastuu- ja rahoittajatahot?
- Miten digitaalisuuta voidaan hyödyntää vammaisen yrittäjyyden neuvonnassa, koulutuksessa ja yrittäjyyden tukemisessa?

Mahdolliset linkit valtioneuvoston strategioihin ja muuhun selvitys- ja tutkimustoimintaan:

Hallitusohjelma: Osatyökykyisille väyliä työhön – Parannetaan vammaisten yrittäjien toimintamahdollisuuksia.

Tietotuotannon pääasialliset muodot:

Ennakointitieto ja taustoitus (ml. olemassa olevan tiedon meta-analyysit) ja toimintavaihtoehtojen vertailu.